

Křesťanství jako světový názor. Studie

Ladislav Hejdánek

◆ fragment, česky, vznik: 1945/1948 ◆ poznámka: rukopis; nedokončeno

◆ fragment, Czech, origin: 1945/1948

Křesťanství jako světový názor. Studie [1945/1948]

„And most sure it is, and a true conclusion of experience, that a little natural philosophy inclineth the mind to atheism, but a further proceeding bringeth the mind back to religion.“

Francis Bacon (Valerius Terminus, ch. 1)¹

Kapitola I.

K uvedenému citátu, který jsem zvolil za motto celé úvahy, poznamenává George Santayana: „[Bacon] zapomněl dodat, že Bůh, ke kterému zpět přivádí hluboká filosofie lidské duše, ani zdaleka není týmž bohem, od kterého málo filosofie člověka odcizuje“.²

1. Očistná funkce filosofie při zkoumání náboženství

Filosofie nepřichází rušit náboženství, nýbrž prohloubit je, ucelit, zpracovat a utřídit. Její zásah je nezbytný tam a *jenom tam*, kde dochází ke krizi náboženství, ke krizi víry. Kdykoli nabude člověk nových znalostí a kdykoli se mu podaří rozšířit a prohloubit své poznání, snaží se skloubit vše v jednotný celek, v soustavu, v tak zvaný světový názor. Konfrontuje pak své nové znalosti se znalostmi víry, a to obvykle tak, že poznání víry považuje za nejistější a problematičtější. Zavrhování a nesouhlas s náboženstvím a s vírou má dvojí kořeny, tj. je založeno na dvou chybách. Jednak na té, že nedostatečné porozumění a nesprávný výklad umožňují proti víře vznik jistého druhu pověry, tj. přesvědčení neodůvodněného a nesprávného. Takovým způsobem vznikají stále nové a vždy nedostatečně odůvodněné důkazy o kolizích náboženství a vědy. Druhým takovým pramenem některých omylů jest to přesvědčení, že náboženství je věc citu a poznání apriorního, pro které není důkazů a které ani důkazů nepotřebuje, jsouc evidentní některým („vyvoleným“) lidem. K tomu je nutno připomenout, že každé náboženství má schopnost a vlastnost vývoje, ačkoliv jenom po některých svých stránkách. Tento vývoj nesmí zůstat pozadu za rozvojem vědy a filosofie; jinak jim prostě nestačí být partnerem a stává se přítěží, kterou je nejlépe setřást. Vývoj náboženství je nejpatrnější v dogmatice. Každá dogmatika musí být budována tak, aby neodporovala zásadám lidského rozumu (neplést se zkušeností!); podléhá kritice jak filosofické (především), tak vědecké; poslední potud, že nesmí obsahovat žádných tvrzení současné vědě odporujících. Je možno a nutno však klásti požadavek ještě přísnější, totiž aby neobsahovala vůbec tvrzení takových, která náležejí do vědy. Nepatří tedy např. do dogmatiky učení o hvězdách, o přírodních katastrofách, vůbec už ne o případech nadpřirozeného zásahu a zázraků. – Dogmatika musí být vybudována na základech lidského myšlení a rozumu, jinak je bezcenná, neboť slova v řeči je nutno spojovat podle určitých, tj. logických norem. Jakmile tyto normy porušíme, porušíme i vztahy slovní a mluvíme, vyslovujeme jména bez obsahu a beze smyslu,

¹ F. Bacon, *Valerius Terminus*, in: *Philosophical Works*, III (*The Works of Francis Bacon*, sv. VI), vyd. J. Spedding – R. L. Ellis – D. D. Heath, Boston 1863, str. 7–76, zde str. 33 (kap. 1). – Pozn. red.

² G. Santayana, *Imaginativní podstata náboženství*, in: *týž, Essaye o filosofii, náboženství a umění*, přel. J. Šimsa, Praha 1932, str. 79–86, zde str. 80. – Pozn. red.

tedy zbytečně a nepotřebně. Když však dogmatika dbá těchto norem myšlení, stává se částí světového názoru, pro který v každém případě vyslovujeme požadavek největší pravděpodobnosti. Platí tedy pro každé náboženství, že nezávisle na způsobu a původu jeho „poznání víry“ jeho dogmatické zpracování má a musí úspěšně konkurovat s každým nenáboženským, filosoficky vybudovaným světovým názorem, a platí požadavek, aby jeho dogmatika byla po filosofické (a vědecké) stránce nejpravděpodobnější teorií, nejpravděpodobnějším názorem světovým, má-li být uznána jako oprávněná.

S tím souvisí ovšem i to, že každou dogmatiku, pokud vyhovuje uvedeným požadavkům, lze odvodit z čistě filosofických principů, tj. že je možno pouze racionální, spekulativní cestou dojít k pravému světovému názoru náboženskému. Ovšemže tím není a nechce být řečeno, že lze takto navodit víru čili náboženství *celé*. (To však nelze *navodit* vůbec.)

Je-li postulátem jedinnost a jednostejnost pravdy, pak ovšem platí, že i takový pravdivý dogmatický systém je jenom jediným a že je zároveň jediným správným názorem světovým.

Takovou dogmatiku potom nazývám filosofií náboženství, v speciálním případě křesťanství filosofií křesťanství.³

³ Zde text končí. – Pozn. red.